

Çocuk Kitaplarında Posthumanist ve Ekolojik Perspektifler; Metin-İmge İlişkisinin Dönüşümü

Posthumanist and Ecological Perspectives in Children's Books: The Transformation of the Text-Image Relationship

ÖZET

Bu çalışma, çocuk kitaplarının metin-imge ilişkisinin klasik tamamlayıcı işlevinden çıkıp posthumanist ve ekolojik perspektifler ışığında nasıl dönüştüğünü incelemektedir. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren illüstrasyonlar metine eşlik eden görsel unsurlar olarak kullanılırken, modernizm ve özellikle postmodern dönemde görseller kendi başına anlam kuran bağımsız anlatı öğelerine dönüşmüştür. Roland Barthes (yan anlam, çağırışım) ve W.J.T. Mitchell'in (imge kuramı) kuramsal yaklaşımları, metin ve imge arasındaki ilişkinin tek yönlü bir hâkimiyet yerine karşılıklı etkileşim ve anlam ilişkisi üzerine olduğunu göstermektedir. Bu perspektiften bakıldığında, görsel ve metin arasındaki sınırların geçirgenliği, çocuk edebiyatında yeni anlatı biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Multimodal anlatılar ve sessiz kitaplar çocuk okurun aktif bir anlam üreticisine dönüşmesini sağlamaktadır.

Posthumanist kuramlar (Haraway, Braidotti, Barad) çocuk kitaplarında insan olmayan varlıkların (hayvan, bitki, nesne, teknoloji) özne konumuna yükseltilmesini tartışmaya açmaktadır. Ekolojik perspektifler (Morton, Latour, ekofeminizm) ise doğayı pasif bir arka plan olmaktan çıkarak çocukla ilişkisel bağ kuran katılımcı bir varlık olarak temsil etmektedir. Türkiye'deki çağdaş çocuk edebiyatı üretimleri de bu küresel dönüşümle paralellik göstermekte; Feridun Oral'ın doğa temalı resimli kitapları ve çevre merkezli anlatıları, ulusal bağlamda ekolojik ve etik bir bilinç kazandırmaktadır.

Makale çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların yalnızca estetik değil; etik, ekolojik ve pedagojik sorumluluk taşıyan güçlü söylem alanları olduğunu vurgulamaktadır. Metin-imge ilişkisindeki dönüşüm, çocuk kitaplarını disiplinlerarası bir öğrenme ve kültürel bilinç sahasına dönüştürmektedir. Çocuk okurlar, bu kitaplar aracılığıyla bireysel hayal güçlerini geliştirme fırsatı yakalarken, doğa, teknoloji ve insan olmayan varlıklarla kurdukları ilişkiler üzerinden çok yönlü bir öznel deneyimi edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Metin-İmge ilişkisi, Posthumanizm, Ekolojik Çocuk Edebiyatı, Multimodal Anlatılar, İllüstrasyon.

ABSTRACT

This study examines how the relationship between text and image in children's books has moved beyond its classical complementary function and has been transformed in the light of posthumanist and ecological perspectives. Since the late nineteenth century, illustrations were primarily employed as visual elements accompanying the text; however, during modernism and especially in the postmodern period, images evolved into independent narrative components capable of constructing meaning on their own. The theoretical approaches of Roland Barthes (connotation) and W. J. T. Mitchell (picture theory) demonstrate that the relationship between text and image is not a matter of one-sided dominance, but rather of reciprocal interaction and negotiated meaning. From this perspective, the permeability of the boundaries between visual and verbal elements has paved the way for the emergence of new narrative forms in children's literature. Multimodal narratives and wordless picturebooks, in particular, enable young readers to become active producers of meaning.

Posthumanist theories (Haraway, Braidotti, Barad) problematize the elevation of non-human entities (animals, plants, objects, technology) to the position of subjects within children's books. Ecological perspectives (Morton, Latour, ecofeminism), in turn, reconceptualize nature not as a passive backdrop, but as a participant entity that establishes relational connections with the child. Contemporary children's literature in Turkey also reflects these global transformations; for instance, the nature-themed picturebooks and environmentally focused narratives of Feridun Oral contribute to fostering ecological and ethical awareness in a local context.

Accordingly, the article emphasizes that illustrations in children's books constitute not only aesthetic components but also powerful discursive domains imbued with ethical, ecological, and pedagogical responsibility. The transformation of text-image relations positions children's literature as an interdisciplinary site of learning and cultural consciousness. Through such books, young readers not only cultivate their individual imagination but also acquire multifaceted forms of subjectivity by engaging in relational encounters with nature, technology, and non-human beings.

Keywords: Text-Image Relationship, Posthumanism, Ecological Children's Literature, Multimodal Narratives, Illustration.

Ali Kılıç¹

How to Cite This Article

Kılıç, A. (2025). "Çocuk Kitaplarında Posthumanist ve Ekolojik Perspektifler; Metin-İmge İlişkisinin Dönüşümü" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:9; pp:1696-1706. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17215543>

Arrival: 09 August 2025

Published: 27 September 2025

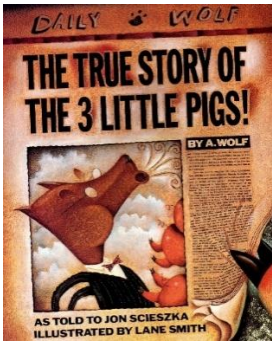
Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Doç.Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Grafik Tasarım, İstanbul, Türkiye.
ORCID: 0000-002-3213-2855

GİRİŞ

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren çocuk kitaplarında metin, görsel öğelerle desteklenmeye başlamış; illüstrasyonlar anlatının bir tür ‘eşlikçisi’ işlevini üstlenmiştir. Geleneksel yaklaşımlı bu modelde, metin ana anlatıyı yürütürken resimler yalnızca betimleyici işlev görmüştür. Modernizm ile birlikte bu ilişkide belirgin bir kırılma görülmüştür. Sanat ve edebiyatta özümseyen *yeni arayış* çocuk kitaplarının düz anlatı yapısını çözmeye yönelmiş; görsel anlatım gittikçe daha bağımsız ve yaratıcı bir kurgu ögesi haline gelmiştir. İllüstrasyonlar salt betimleyici olmaktan çıktıkça, sayfa düzeninin ritmi ve tipografi gibi görsel öğeler metinle anlam üretimine katkı vermeye başlamıştır. Metin ve imge arasında oluşan “karşılıklı etkileşim” (mutuality), çoklu bir inşa sürecine dönüşmüştür. Wu (2014), dil ve görselin birlikte anlam yaratmak üzere tamamlayıcı bir işlev üstlendiği belirtmiştir. 1980’ler sonrası postmodern çocuk kitaplarının ortaya çıkışıyla metin–imge ilişkisi kökten değişime uğramıştır. Hikâye doğrusal bir anlatıdan ziyade birden fazla paralel anlatı içerebilir duruma gelmiştir.

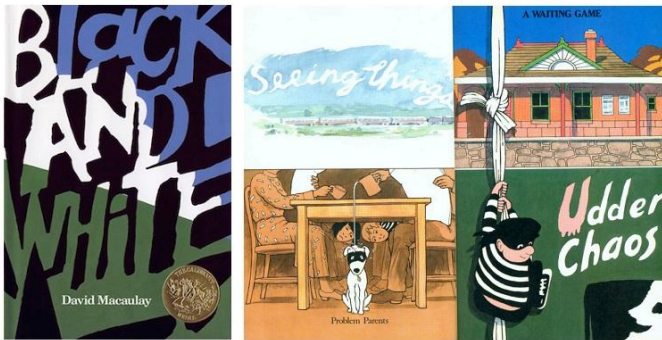
1980’lerin sonunda, postmodern çocuk edebiyatının dönüşümünü başlatan metin olarak kabul edilen Jon Scieszka ve Lane Smith’in *The True Story of the Three Little Pigs* (1989) adlı eseri, klasik “Üç Küçük Domuzcuk” masalını kurdun bakış açısından yeniden kurgulamaktadır (Görsel 1). Hikâye, anlatının merkezini kaydırarak okuru tekil ve mutlak bir hakikatten çoklu bakış açılarına yönlendirmektedir.

Görsel 1: Yazar; Jon Scieszka, İllüstratör; Lane Smith “*The True Story of the Three Little Pigs*”, 1989, ABD, Viking Children’s Books, 32 sayfa, İngilizce.

Kaynak: <https://www.amazon.ca/True-Story-Three-Little-Pigs/dp/0140544518>

Kitap, çocuk edebiyatına “güvenilmez anlatıcı” stratejisini taşıyarak çocuğun hikâyeleri eleştirel bir mesafeyle değerlendirmesine imkân tanımaktadır. Klasik masal geleneğine yapılan doğrudan göndermeler, intermetinlik aracılığıyla çocuklara anlatıların sürekliliğini ve yeniden yazılabilirliğini göstermektedir. Lane Smith’in karanlık tonlara ve abartılı çizgilere dayalı illüstrasyonları, geleneksel masal estetiğini parodileştirerek alışılmış çocuk kitabı imgesinden uzaklaştırmaktadır. Görseller, metnin anlattıklarını doğrudan pekiştirmek yerine çoğu kez onlarla ironik ya da çelişkili ilişkiler kurmakta; bu tür resimli kitaplarda okur, metin ile imge arasındaki gerilimi çözümlemeye davet edilmektedir (Pantaleo, 2007: 50). Kitabın anlam düzeyindeki bu çatışma, çocuk okuru metin ile görsel arasındaki çelişkiyi çözümlemeye zorlamaktadır. Benzer biçimde, postmodern çocuk edebiyatının diğer örnekleri de anlatı ile görsel arasındaki bu çok katmanlı ilişkiyi farklı estetik stratejilerle sürdürmekte ve okuru yeniden yorumlama süreçlerine dahil etmektedir. David Macaulay’ın *Black and White* (1990) (Görsel 2) metakurgusal yapısı (kurmaca farkındalığı), parçalı yapı, çoklu anlatı ve farklı görsel üslupların bir arada kullanımıyla, klasik çocuk kitabı anlayışını kıran nitelikler taşımaktadır (Nikolajeva & Scott, 2000 :230).

Görsel 2: Yazar ve çizer; David Macaulay’ın “*Black and White*”, 1990, Boston, Houghton Mifflin, 32 sayfa, İngilizce.

Kaynak: <https://www.picturingbooks.com/explore/timeline/1990s/533-timeline105>

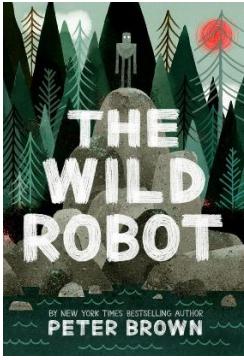
Black and White, aynı anda dört farklı hikâyeyi, birbirinden ayrışan görsel stillerle paralel biçimde yapılmaktadır. Bu çoklu anlatı yapısı, roman sanatındaki “send romancılık” (metinlerarası, parçalı, çok sesli anlatım) yaklaşımına benzer şekilde, tekil ve doğrusal anlatı yerine çoğul ve parçalı bir okuma deneyimi

sunmaktadır (Wikipedia, 2025). Kitabın özgün tarafı, metin–imge ilişkisini tekil bir doğrusal çizgiden çıkarıp, okuru aktif bir şekilde anlam kurmaya davet etmesindedir. Frank Serafini (2005) postmodern resimli kitaplar aracılığıyla çocukların “metni sorgulayan, çok katmanlı düşünen” okurlar olarak yetiştirilebileceğini vurgulamaktadır. *Black and White*’da her bir hikâye, diğerleriyle doğrudan ilişkilidir ancak anlatı düzleminde bağımsız ilerlemektedir. Görsel teknik ve üslupların çeşitliliği (gazete sayfasını andıran çizimler, karikatürize figürler, daha gerçekçi sahneler) metnin durağan bir anlam üretimi yerine çok katmanlı okunmasına imkân tanımaktadır. *Black and White*, metafiksiyonel yapısı sayesinde (kurmacanın kurmaca olduğunu görünür kılarak) çocuklara yalnızca bir hikâye sunmakla kalmayıp, ‘hikâye nasıl kurulur?’ sorusunu da sorgulamakta ve anlatının inşa sürecine dair farkındalık kazandırmaktadır.

Roland Barthes’ın (1981) anlamın yalnızca metinden veya imgeden değil, bunların yan yana gelişinden ve okurun etkileşiminden doğduğuna dair görüşü, postmodern resimli kitapların çok katmanlı yapısıyla doğrudan örtüşmektedir. W.J.T. Mitchell’in (1994) *metin mi imgeye, imge mi metne hükmeder?* sorusu, postmodern kitaplarda hiyerarşinin kırıldığı, metin ve görselin karşılıklı gerilim içinde anlam ürettiğini örneklerle somutlaştırmaktadır. *Black and White* ya da *The Three Pigs*, Barthes’ın okurun aktif anlam üreticisi olduğuna dair yaklaşımını ve Mitchell’in metin–imge ilişkisini sorgulayan çerçevesini çocuk edebiyatında görünür kılmaktadır. *Black and White* ve *The Three Pigs*, metin ile imge arasında sabit ve tamamlayıcı bir ilişki kurmaz; aksine çelişkiler, boşluklar ve ironiler yaratmaktadır.

Postmodern çocuk kitapları, klasik anlatı kalıplarını kırarak metafiksiyon, intermetinlik, ironi ve metin–imge arasındaki kontrapuntal (çelişkili) ilişkiler aracılığıyla çocuk okuru anlamın pasif alıcısı olmaktan çıkarıp etkin bir yorumcuya dönüştürmüştür (Nikolajeva & Scott, 2001: 242). Bu süreç, anlatının tekil ve otoriter sesinden çoklu öznelliklere açılan bir estetik dönüşüm yaratmıştır. Ancak postmodern yaklaşım, ağırlıklı olarak metin ve imge arasındaki oyunlara, anlatı yapısındaki parçalanmalara ve anlamın göreceliğine odaklanmıştır. 2000’li yıllarla birlikte bu estetik zeminin üzerine inşa edilen posthumanist ve ekokritik yaklaşımlar odak noktasını yalnızca anlatının biçimsel kırılmalarından değil, öznenin yeniden tanımlanışından da almaktadır (Jaques, 2022:368). Çocuk edebiyatında insan-merkezli anlatıların sınırları aşılmış; hayvanlar, bitkiler, nesneler ve teknolojik varlıklar da özneleşmiş aktörler olarak görünür hale gelmiştir. Bu nedenle postmodernizmin açtığı çoğulcu ve oyunbaz anlatı alanı, posthumanist ve ekolojik okumaların gelişmesi için hem tarihsel hem de kuramsal bir zemin hazırlamıştır. Zoe Jaques (2015); çocuk edebiyatını posthumanist bakışa uygun bir zemin olarak görmektedir. Bu tür metinler, çocukluk deneyimini sabit ve değişmez bir olgu olarak değil, sürekli dönüşen bir varoluş biçimi olarak ele alırken insan olma kavramını yeniden sorgulamaya açmaktadır. Posthümanist-ekokritik perspektifle, insan ve diğer canlılar arasında kurulan bağlar yeniden tanımlanmıştır. Metinlerde ekolojik sorumluluk ve canlılar-arası empati üretme potansiyeli ortaya çıkmıştır. Çocuk edebiyatı insan-merkezli anlatıların dışına çıkarak, doğa ile bütünlük içinde iletişim kurabilen bir disiplin haline gelmiştir. Ekolojik edebiyat yaklaşımında çocuk kitapları yalnızca doğal dünyayı idealize eden içeriklerle sınırlı kalmazken, çocuklarda ekoempati (ecological empathy) ve sürdürülebilir bilinç geliştirmeyi hedeflemektedir.

Karen Barad’ a göre (2007); “agential realism” (ilişkisel/etkileşimsel gerçekçilik) ile birleşen posthumanist-ekolojik okumalar, çocuk edebiyatını insan dışındaki diğer canlı varlıklarla “etkileşimsel” bir anlatı düzlemine taşımaktadır. Bu tür anlatımda insan perspektifi merkezden çekilirken yeni bir ilişkilene zemin yaratılmaktadır. Bu perspektif, çocuk edebiyatında insan-dışı varlıkların merkezî bir rol üstlendiği yeni anlatı örneklerinde açıkça gözlemlenmektedir. Peter Brown’un *The Wild Robot* (2016) (Görsel 3) ve devam kitabı *The Wild Robot Escapes* (2018) (Görsel 4), çocuk edebiyatında posthumanist ve ekolojik duyarlılıkları bir arada işleyen öncü metinler arasında yer almaktadır.

Görsel 3: Yazar/Çizer: Peter Brown, “The Wild Robot”, 2016, Little, Brown Books for Young Readers (New York/Boston, USA), 288 sayfa, İngilizce.

Görsel 4: Yazar/Çizer: Peter Brown, “The Wild Robot Escapes”, 2016, ABD, Little, Brown Books for Young Readers (Hachette Book Group), 279 sayfa, İngilizce.

Kaynak: <https://www.goodreads.com/book/show/34219841-the-wild-robot-escapes>

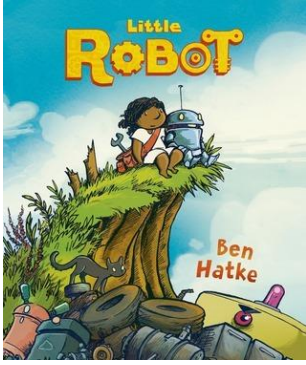
Kitabın ana karakteri Roz adında bir robotun bir adaya düşerek hayvanlar ve doğayla ilişki kurması sürecini anlatmaktadır. İlk bakışta bir teknoloji ürününün yabancı bir ortamda hayatta kalma mücadelesi gibi görünen anlatı, aslında insan-merkezli özne kurgularını sorgulayan posthumanist bir çerçeve sunmaktadır. Roz, hayatta kalmayı ve çevresindeki canlılarla ilişkisel bağlar kurmayı öğrenmektedir. Hayvanlarla dostluk geliştirmiştir, hatta bir kaz yavrusunu evlat edinerek annelik rolünü üstlenmiştir. Seri aynı zamanda ekolojik perspektifi ile de dikkat çekmektedir. Roz’un hayatta kalma stratejileri, doğayı sömürmek üzerine değil, onunla uyum ve dayanışma geliştirmek üzerine kuruludur. Timothy Morton’un (2013) “hiperobjeler” kavramı (*Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*, 2013), zaman ve mekânı aşan, bireysel öznenin doğrudan kavrayamayacağı ölçekteki ekolojik olguları ifade etmektedir. İklim değişikliği, okyanus kirliliği ya da türlerin yok oluşu gibi hiperobjeler, gündelik yaşamı sürekli biçimde etkilemekte ancak yalnızca izleri ve sonuçları aracılığıyla hissedilmektedir. Peter Brown’un *The Wild Robot* (2016) eserinde doğa, iklim ve yaşam döngüleri, mevsimsel dönüşümler, fırtınalar ve ekosistemin süregelen işleyişi, bireysel özne olarak Roz’un kontrolünün ötesinde büyük ölçekli güçler olarak hissettirilmektedir. Çocuk okura ekolojik varoluşun çok katmanlı ve insan-merkezci olmayan doğası bu yolla sezdirilmektedir.

Bruno Latour’un *We Have Never Been Modern* (1993)’de vurguladığı üzere; modern düşüncenin temelini oluşturan insan ile insan-dışı varlıklar arasındaki hiyerarşik ayrım aslında yapaydır; toplumsal olan yalnızca insanlar arasındaki ilişkilerden ibaret değildir, hayvanlar, nesneler, teknolojiler ve doğal süreçlerin oluşturduğu karmaşık ağlar içinde şekillenmektedir. Özne kavramını genişleterek doğa ve teknolojiyi toplumsalın kurucu bileşenleri olarak görmektedir. Peter Brown’un *The Wild Robot*’u bu çerçevede değerlendirildiğinde, Roz’un hayvanlarla kurduğu dostluklar, bir kaz yavrusunu evlat edinerek annelik deneyimini üstlenmesi ve çevreyle kurduğu sürekli etkileşim, Latour’un insan ve insan-dışı aktörleri aynı düzlemde özneleştirilen anlayışını somutlaştırmaktadır. Hikâyede robot, hayvanlar ve doğal çevre birbirlerinin varlığını koşullandıran eşit unsurlar olarak temsil edilmektedir. Toplumsal olan, bu çoklu aktörlük üzerinden yeniden inşa edilmekte böylece eser, yalnızca teknoloji ile doğa arasındaki gerilimi değil, aynı zamanda insan-merkezci öznellik anlayışının sınırlarını da görünür kılmaktadır. Bu yönleriyle *The Wild Robot*, yalnızca teknolojiyi çocuklara tanıtan bir bilimkurgu anlatısı değil, aynı zamanda insan, doğa ve makine arasındaki sınırların bulanıklaştığı posthumanist bir hikâye özelliği taşımaktadır. Ekolojik dayanışmayı ve ilişkisel öznelliği merkeze alması sayesinde çocuk okuru, dünyayı yalnızca insan perspektifinden değil, çoklu aktörlerin birlikte var olduğu bir ekosistem olarak görmeye davet etmektedir.

Posthumanist düşüncelerin çocuk kitaplarına dair sunduğu yeni kavramsal çerçeveler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında; Donna Haraway’ın *A Cyborg Manifesto* (1985) ve *Staying with the Trouble* (2016) adlı eserlerinde vurguladığı gibi, modern düşüncenin ürettiği doğa-kültür ve insan-hayvan-makine ayrımları yapaylaşmıştır. Haraway, özneyi bu ayrımların ötesinde, ilişkisel bir düzlemde yeniden tanımlamaktadır. Doğa, kültür, teknoloji ve hayvanlar arasındaki geçirgenlik, öznelliğin çok katmanlı bir ağda kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu kuramsal yaklaşım, posthumanist çocuk edebiyatında doğrudan karşılık bulmaktadır. İnsan merkezli anlatıların sınırları aşılırken, hayvanlar, makineler ve doğal unsurlar da özneleşmiş aktörler olarak temsil edilmekte, çocuk okura dünyayı ilişkisel bağlar üzerinden kavrama imkânı sunulmaktadır.

Rosi Braidotti’nin *The Posthuman* (2013) adlı eserinde ortaya koyduğu “posthuman özne” kavramı, modern hümanizmin merkezine yerleştirilmiş rasyonel ve özerk insan anlayışını sorgulamaktadır. Öznelliği çoklu, ilişkisel ve insan-dışı varlıklarla birlikte kurulan bir ağ içinde tanımlamaktadır. Posthuman özne, yalnızca bireysel ve insan-merkezci bir özne değil; hayvanlar, bitkiler, teknolojiler ve çevresel unsurlarla sürekli etkileşim halinde varlık

kazanmaktadır. Ben Hatke'nin *Little Robot* (2015) adlı eseri, küçük bir kız çocuğu ile bir robot arasındaki dostluğu merkeze alarak insan ve makine arasındaki sınırları geçirgen hale getirmektedir (Görsel 5).

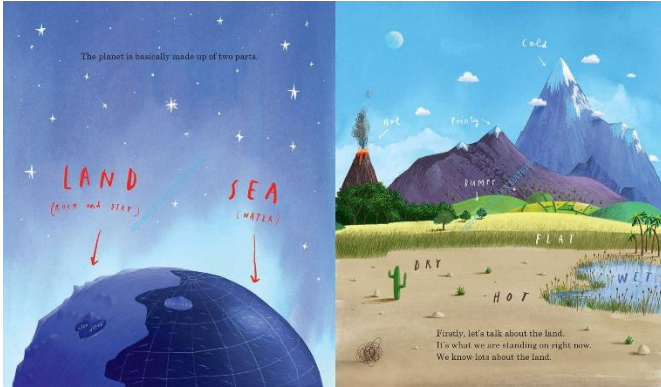

Görsel 5: Yazar/Çizer: Ben Hatke, "Little Robot", 2015, First Second (ABD), 144 sayfa, İngilizce.

Kaynak: <https://www.goodreads.com/book/show/23310721-little-robot>

Çocuğun bakım ve arkadaşlık ilişkisi üzerinden gelişen hikâye, özneliliğin yalnızca insana ait olmadığını; duygusal, etik ve toplumsal bağların insan-dışı varlıklarda da var olabileceğini göstermektedir. Hikâyede doğa yalnızca arka plan değil, çocuğun ve robotun deneyimlerini şekillendiren aktif bir ekosistem olarak temsil edilmiştir. Çocuğun robotu sahiplenmesi ve onunla bakım ilişkisi kurması, Rosi Braidotti'nin *posthuman özne* anlayışı çerçevesinde insan-merkezci özne kavramı desteklenmektedir. *Little Robot*, çocuklara doğa, teknoloji ve insan-dışı varlıklarla ilişkisel bir deneyimi sunarak hem ekolojik duyarlılığı hem de posthumanist bakış açısını görünür kılmaktadır.

Oliver Jeffers'in *Here We Are* (2017) kitabında çocuklara dünyadaki tüm canlılarla paylaşılan ortak yaşam alanını göstermektedir (Görsel 6).

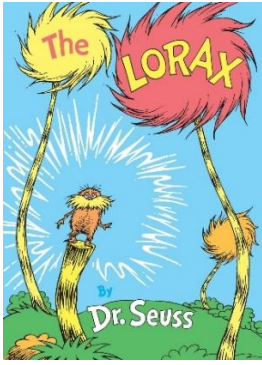
Görsel 6: Yazar / Çizer: Oliver Jeffers'in *Here We Are*, 2017, London, HarperCollins Children's Books, 48 sayfa, İngilizce.

Kaynak: https://blackbearboutique.com/products/here-we-are?srltid=AfmBOorMPRO-0NBEV-NhKRDBm8kX_cHAm58xQ3bNPEFyk3-trXz8_kAf

Here We Are, çocuklara insan-merkezci bakışın ötesine geçen ontolojik bir anlatım sunmaktadır. Kitapta yeryüzü, okyanuslar, gökyüzü, hayvanlar ve insanlar eşit önemle betimlenmiştir. İmgeler, insanı merkeze alan bir üstünlük ilişkisi kurmayıp; insanı, gezegenin parçası olan çok sayıda canlı varlıktan yalnızca biri olarak konumlandırmaktadır. Kitapta doğa, bakım ve özen gerektiren bir özne olarak resmedilmiştir. Ayrıca kitabın ekolojik vurgusu, ekofeminist bir duyarlılıkla da okunabilmektedir. Çünkü gezegen, "anne" metaforuyla değil, sürdürülebilirlik ve karşılıklı bakım ilişkileri üzerinden temsil edilmiştir.

Çocuk Kitabı İllüstrasyonlarında Humanist ve Ekolojik Temsiller

Günümüz çocuk kitaplarında illüstrasyon estetik ve eğlence amaçlı bir araç olmanın ötesine geçmiştir. Etik ve ekolojik sorumluluk taşıyan bir söylem düzlemine yerleşen çocuk kitapları uluslararası düzeyde, çevresel kriz, biyoçeşitlilik kaybı, iklim adaleti gibi temaları çocuk perspektifinden etkileşimli resimli anlatılarla aktarmaya başlamıştır. Dr. Seuss'un *The Lorax* (1971) eseri, postmodern çocuk edebiyatı öncesine tarihlense de ekolojik eleştiri ve alegorik yapısıyla postmodern dönemde belirginleşen çevresel duyarlılıkların öncül bir örneği olarak değerlendirilebilmektedir. Modernist anlatı geleneğinin ötesine geçen hikâye, çok katmanlı, ironik ve eleştirel bir çerçeve sunmaktadır. Dr. Seuss'un *The Lorax* insanlığın aç gözlülüğüne karşı doğanın sesi olan "Lorax" ile aktivizm temalarını kimi zaman ironik ve alegorik bir düzeyde çocuk diline yansıtmıştır (Görsel 7).

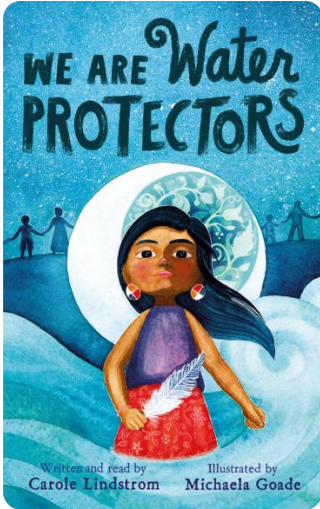

Görsel 7: Yazar / Çizer: Theodor Seuss Geisel (Dr. Seuss), "The Lorax", 1971, Random House (ABD), 72 sayfa, İngilizce.

Kaynak: https://www.goodreads.com/book/show/7784.The_Lorax

The Lorax, doğayla insan arasındaki ilişkileri eleştiren erken dönem çocuk kitabı klasiklerinden biridir; doğayı pasif dekor olmaktan çıkarıp aktif ses verilen bir özne olarak konumlandırmaktadır. The Lorax, açgözlü Once-ler adlı bir girişimcinin Truffula ağaçlarını keserek "Thneed" adı verilen gereksiz eşyalar üretmesiyle başlayan çevresel tahribata odaklanmaktadır. Kitapta, ağaçların sesi olan Lorax figürü ekosistemi korumaya çalışır ancak insan hırsı ekolojik dengeyi bozmaktadır. Sonunda tüm doğal yaşam yok olur ve yalnızca bir Truffula tohumu kalır; bu tohum, geleceğe umut taşıyan sembol olacaktır. Seda Çingay Mellor'un *Loraks* (2019) çevirisi, derin ekoloji ilkeleri bağlamında ritmik dil oyunlarını, uydurma kelimeleri ve tekrarlamaları koruyarak ekolojik bilinci Türkçeye başarıyla taşımıştır. Eser, doğayı seslendiren özne (Lorax) aracılığıyla doğa-insan birlikteliğini posthumanist bir ontoloji içinde görünür kılmaktadır.

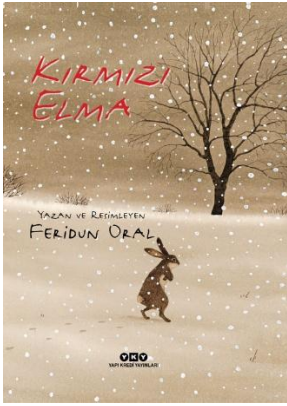
Carole Lindstrom & Michaela Goade, *We Are Water Protectors* adlı kitap ise yerli bir kızın suyu ve doğayı koruma mücadelesini güçlü görsel sembollerle işleyerek çocukta çevresel adalet bilincini tetiklemektedir (Görsel 7). Hikâye, Standing Rock Sioux kabilesinin petrol boru hattına karşı mücadelesinden ilham almakta ve yerli halkların doğayla ilişkisini onarıcı bir perspektifle çocuklara aktarmaktadır. Michaela Goade'un akışkan, organik çizimleri suyun yaşamla özdeşleşen çocuk kahramanın kolektif bir "biz" diliyle seslenmesi, doğa koruma eylemlerinin bireysel bir sorumluluk değil, topluluk bilinciyle üstlenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Görsel 7: Yazar: Carole Lindstrom Çizer: Michaela Goade, "We Are Water Protectors", New York, Roaring Brook Press, New York. 40 sayfa, İngilizce.

Kaynak: <https://eu.yotoplay.com/fr/products/we-are-water-protectors>

Günümüzde resimli çocuk kitaplarında görsel anlatım, metni tamamlamanın ötesinde etik bir çağrı ve ekolojik bakış kazandıran bağımsız bir aktöre dönüşmektedir. Türkiye'de de çocuk kitapları illüstrasyonlarında benzer bir yönelim gözlemlenmektedir. Son yıllarda yayımlanan ekolojik temalı resimli kitaplar, çocuklara çevre bilincini kazandırmanın yanı sıra, toplumsal sorumluluk duygusu ve etik farkındalık yaratma amacı taşımaktadır. Türkiye'de çağdaş çocuk edebiyatı üretimleri, postmodern estetikten ekolojik ve posthumanist yaklaşımlara doğru genişleyen küresel dönüşümle paralellik göstermektedir. Feridun Oral'ın *Kırmızı Elma* (2008) ve *Yağmurlu Bir Gün* (2004) gibi doğa temalı resimli kitaplarında hayvanlar yalnızca dekoratif figürler değil, özneleşmiş aktörler olarak temsil edilirken dayanışma ve karşılıklılık üzerinden doğa ile ilişkisel bir varoluş biçimi inşa edilmiştir (Görsel 8 ve 9).

Görsel 8: Yazar ve Çizer: Feridun Oral, "Kırmızı Elma", 2008, YKY Yayınları, 36 sayfa.

Kaynak: <https://kitap.ykykultur.com.tr/kitaplar/kirmizi-elma>

Görsel 9: Yazar ve Çizer: Feridun Oral, "Yağmurlu Bir Gün", 2008, YKY Yayınları, 36 sayfa.

Kaynak: https://kartonkinder.co.uk/collections/feridunoral?srsltid=AfmBOoo-K2BwJ70_RdYt2uzUCT4lJS0rgwkQvclhib1uYdNFaVW5BqQv

Oral'ın eserlerinde, posthumanist kuramın temel tartışma alanlarından biri olan insan-dışı varlıkların öznellik kazandığı açıkça görülmektedir. Hayvanlar ve doğa unsurları, dekoratif figürler olarak değil, hikâyenin anlam üretim sürecine etkin biçimde katılan özneleşmiş varlıklar olarak temsil edilmektedir.

Yekta Kopan (yazar) ve Gökçe Akgül'ün (çizer) imzasını taşıyan *Opti ile Peşi: Bu Dünya Hepimizin* (2019), 16. İstanbul Bienali kapsamında yayımlanan, ekolojik bilincin ve toplumsal sorumluluğun çocuk edebiyatına taşındığı çarpıcı bir örnektir (Görsel 10). Kitapta, iklim hareketinin sembolü haline gelmiş bir figür olan Greta Thunberg'in adını taşıyan "Güvercin Greta" ile tanışan kuş karakterleri, İstanbul'un atık sorununu fark edip şehrin diğer hayvanlarıyla birlikte temizliğe başlamaktadır.

Görsel 10: Yazar: Yekta Kopan, Çizer: Gökçe Akgül, "Bu Dünya Hepimizin", 2019, 16. İstanbul Bienali kapsamında, Bernard van Leer Vakfı'nın desteğiyle yayımlandı.

Kaynak: <https://www.iksv.org/tr/cocuk-kitapları/opti-ile-pesi-bu-dunya-hepimizin>

Bu anlatı, insan-merkezli anlatı biçimlerini kırarak doğayı bir tema olmaktan çıkarıp "paylaşılan yaşam alanı" olarak yeniden öne sürmektedir. Posthumanist bir perspektifle baktığımızda, kitap doğa-insan-teknoloji ilişkisinin hiyerarşik olmayan bir ağ içinde kurulabileceğini göstermektedir. Kitap çocuk okurları "Yedinci Kıta" kavramıyla tanıştırırken (bienalin teması), aynı zamanda "iklim hareketinden ilham alan keyifli bir yolculuk" vaadiyle, ekosisteme saygı duyan bir düşünce biçimi kazandırmayı amaçlamaktadır (İKSV, 2019).

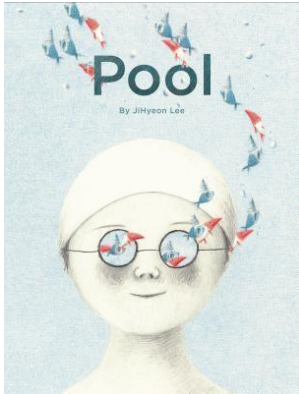
Güncel Çocuk Kitaplarında Metin-İmge Diyalektiği

Çocuk kitabı illüstrasyonlarının yalnızca estetik haz değil, etik sorumluluk ve ekolojik bilinç taşıyan söylem alanları haline gelmesi, çocuk edebiyatının niteliğinde paradigmatik bir dönüşüme işaret etmektedir. İllüstrasyon, çocuk okur için sadece görsel bir eşlikçi değil, ekolojik farkındalığı ve toplumsal sorumluluğu şekillendiren pedagojik bir araç durumuna gelmiştir. Görsel estetiğin ötesine geçen bu kitaplar, çocukta empati, sorumluluk ve duyarlılık geliştirme, çocuklara çevre dostu bir yaşam biçimini görsel semboller aracılığıyla öğretme konusunda kolektif bir ekolojik bilinç oluşturma rolü üstlenmişlerdir.

Resimli çocuk kitapları günümüzde tek kanallı (yalnızca yazı) değil, çok kipli (multimodal) anlatılar olarak ele alınmaktadır. Sözlü metin ile görsel metin anlamı birlikte kurmaktadır. Söz ve görsel etkileşiminin okurda tek başına metnin sağlayamayacağı bilişsel ve duyuşsal süreçleri harekete geçirdiği görülmektedir. Metin–imge ilişkisinin tek biçimli olmadığı; örtüşme (symmetry), pekiştirme (enhancement), karşıtlık/kontrapuntal ilişki (counterpoint) ve çelişki (contradiction) gibi etkileşim türleriyle değiştiği gözlemlenmektedir. Bu sınıflamalar, çocuk okurun yalnızca “ne anlatılıyor?” sorusuna değil, “kim, nasıl ve hangi kipte anlatıyor?” sorularına da yöneltmektedir. Böylece çocuk; boşluk doldurma, çıkarım yürütme, bakış açısı değiştirme ve ironi okuma gibi üst-düzye stratejiler edinebilmektedir.

Türkiye’de yürütülen meta-sentez ve alan çalışmaları, resim–metin ilişkilerinin basit tamamlayıcılıktan karşıtlığa uzanan bir dizge halinde işlediğini; farklı ilişki türlerinin çocukların dikkatini, çıkarımını ve hayal gücünü farklı biçimlerde harekete geçirdiğini göstermektedir (Çetin, 2021:539). Büyük örneklemeler üzerinde yapılan incelemeler ve öğretmen görüşleri (Baş&Yıldız 2014); kitapların önemli bir kısmında resim–metin uyumuna dikkat edildiğini; ancak “aşırı açıklayıcı” resimlerin hayal gücünü sınırlayabildiğini, “yoruma davet eden” karşıtlık ve boşlukların ise etkileşimli anlam kurmayı artırdığını belirtmektedir. Bu bulgular, diyalektik ilişkinin pedagojik değerini yerel bağlamda da doğrulamaktadır. Metin ve imge arasındaki ilişki, çağdaş edebiyat kuramlarında uzun süredir tartışılan temel bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Roland Barthes’ın *Image–Music–Text* adlı eserinde geliştirdiği yaklaşıma göre (1977); görsel ve yazılı öğeler hiçbir zaman birbirinden bağımsız değildir; anlam, bu öğelerin yan yana gelişi, birbirini destekleyişi veya çelişmesi yoluyla üretilmektedir. Barthes, özellikle reklam, fotoğraf ve yazılı metinler arasındaki ilişkiyi çözümleyerek, imgenin metni pekiştirebileceği gibi metne alternatif anlam katmanları da yaratabileceğini vurgulamaktadır. Bu düşünce, çocuk kitabı illüstrasyonlarının yalnızca “süsleme” işlevi değil, anlam kurucu bir öğe olduğunu kavramak açısından önemli bir kuramsal dayanak sunmaktadır. W.J.T. Mitchell ise *Picture Theory* (1994) adlı çalışmasında; metin ve görsel, birbirleri üzerinde sürekli “otorite mücadelesi” vermektedir ve anlam, bu gerilim hattında inşa edilmektedir. Mitchell’in “imgeyi okumak, metni görmek” biçiminde formüle ettiği yaklaşım, çocuk kitaplarının çift yönlü işleyen doğasına işaret etmektedir. Çocuk okur, illüstrasyon aracılığıyla metni görselleştirirken, metin de imgeyi yorumlamaya yönlendirmektedir. Günümüzde bu ilişki multimodal anlatılar açısından incelenmektedir. Kress ve van Leeuwen’in geliştirdiği “multimodalite kuramı” (2001), görsel, yazılı ve işitsel öğelerin bir araya gelerek yeni anlam katmanları oluşturduğunu öne sürmektedir. Çocuk kitabı illüstrasyonlarında metin–imge birlikteliği artık basit bir tamamlayıcılık değil, eşzamanlı anlatı üretimi anlamına gelmektedir.

Bu kuramsal çerçeve, özellikle sessiz kitaplarda daha görünür hale gelmektedir; metnin yokluğunda görseller yalnızca betimleyici bir unsur olarak kalmayıp kendi başına anlatıyı kuran çok katmanlı bir dil işlevi üstlenmektedir. Sessiz resimli kitaplar, multimodalite kuramının öne sürdüğü gibi, görsel unsurların özerk ve eşzamanlı anlatı üretimine en çarpıcı örnekleri sunmaktadır. JiHyeon Lee’nin *Pool* (2015) adlı eseri, metin olmaksızın çocuk okuru derin bir anlam üretim sürecine davet etmektedir (Görsel 11). JiHyeon Lee, *Pool* ile , *New York Times* tarafından yılın en iyi çocuk kitabı, NPR (National Public Radio) tarafından yılın en iyi kitabı seçilmiş ve 2015 illüstratörler derneğinin çocuk kitabı illüstrasyonu sergisinde altın madalya ile ödüllendirilmiştir.

Görsel 11: JiHyeon Lee, “*Pool*” 2015, Chronicle Books, 56 sayfa.

Kaynak: <https://www.goodreads.com/book/show/22875417-pool>

Hikâye, kalabalık bir havuzda yalnız hissettiği için geri planda duran bir çocuğun, sonunda suyun derinliklerine dalması ve orada bambaşka bir dünyayla, fantastik deniz canlılarıyla karşılaşmasını konu almaktadır. Kitapta hiç sözcük yoktur ve yalnızca görseller aracılığıyla bir dönüşüm hikâyesi aktarılmaktadır.

Çocuğun suyun altındaki canlılarla kurduğu temas, doğayı edilgen bir dekor olmaktan çıkarmakta; sualtı ekosistemi aktif ve büyüleyici bir özne haline gelmektedir. Çocuk, insan-merkezli bir bakıştan uzaklaşarak, kendi öznelliğini hayvanlarla, bitkilerle ve doğal ortamla ilişkisel biçimde yeniden kurmaktadır. Sözcüklerin yokluğu, çocuk okura kendi anlatısını kurma özgürlüğü tanımaktadır. Sessiz çocuk kitapları “okurla birlikte yeniden yazılan” bir deneyim alanına oluşturmaktadır.

Çocuk kitabı illüstrasyonlarında metin ve imge uzun süre birbirini tamamlayan öğeler olarak işlev görmüş; imge çoğunlukla metni destekleyen, açıklayan ya da örnekleyen bir eşlikçi konumunda değerlendirilmiştir. Özellikle modern dönemde illüstrasyon, hikâyeyi çocuk okur için anlaşılır kılmak amacıyla metne bağımlı bir araç olarak konumlandırılmıştır. Görseller, artık yalnızca sözü açıklamakla kalmayıp, kendi başına özerk bir anlatı düzlemi kurmaya başlamış, metinle gerilim, tezat ya da karşılıklı oyun ilişkisine girmiştir. Bu dönüşüm, çocuk edebiyatında sessiz (sözsüz) kitaplara giden yolu açmıştır.

Tüm bu tartışmalar, çocuk kitaplarında metin–imge ilişkisinin yalnızca estetik bir mesele değil, aynı zamanda pedagojik, etik ve ekolojik bir sorumluluk alanı olarak yeniden tanımlandığını göstermektedir. Posthumanist ve ekolojik perspektifler ışığında şekillenen bu yeni anlayış, çocuk okura farklı varlıklarla ilişkilenebilecek deneyimleme imkânı sunmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş, yöntem olarak literatür incelemesi ve örnek olay analizi bir arada kullanılmıştır. Öncelikle Roland Barthes, W.J.T. Mitchell, Kress & van Leeuwen gibi metin–imge kuramcılarının yanı sıra, Donna Haraway, Rosi Braidotti, Karen Barad, Timothy Morton ve Bruno Latour gibi posthumanist ve ekolojik düşünürlerin kuramsal çerçeveleri incelenmiş; ardından hem uluslararası hem de Türkiye bağlamında seçilmiş çocuk kitapları bu perspektifler doğrultusunda çözümlenmiştir.

Eser seçiminde, postmodern çocuk kitaplarından başlayarak (örn. *The True Story of the Three Little Pigs*; *Black and White*) posthumanist ve ekolojik duyarlılıkları öne çıkaran örnekler (örn. Peter Brown’un *The Wild Robot* serisi, Ben Hatke’nin *Little Robot*, Oliver Jeffers’in *Here We Are*, Dr. Seuss’un *The Lorax*, Carole Lindstrom & Michaela Goade’un *We Are Water Protectors*) değerlendirilmiştir. Yerel bağlamda ise Feridun Oral’ın doğa temalı kitapları (*Kırmızı Elma*, *Yağmurlu Bir Gün*) ve Yekta Kopan–Gökçe Akgül’ün *Opti ile Peşi: Bu Dünya Hepimizin* adlı çalışması incelenmiştir. Bu karşılaştırmalı analiz, küresel ve ulusal üretimler arasında ekolojik duyarlılık ve posthumanist temsiller açısından kesişim noktalarını görünür kılmıştır.

Bu çalışma, üç düzeyde katkı sağlayabilecek bir çerçeve sunmaktadır;

- 1. Pedagojik Katkı:** Çocukların yalnızca metinsel değil, aynı zamanda görsel ve çok kipli (multimodal) okuryazarlık becerileri geliştirmesine; insan-dışı özneler ile empati kurarak dünyayı ilişkisel bir düzlemde kavramalarına aracılık etmektedir.
- 2. Sanatsal Katkı:** Illüstrasyonların yalnızca estetik bir unsur olarak değil, etik ve ekolojik sorumluluk taşıyan anlatı formları olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Bu yaklaşım, çocuk kitabı illüstrasyonlarının sanatın eleştirel ve dönüştürücü boyutlarını görünür kılmaktadır.
- 3. Kültürel Katkı:** Çocuk kitaplarını bireysel okuma deneyiminin ötesine taşıyarak, toplumsal ve ekolojik bilinç inşasında etkin rol oynayan kültürel ürünler olarak yeniden konumlandırmaktadır. Çocuk edebiyatı, yalnızca bir öğrenme alanı değil, aynı zamanda çevresel etik, toplumsal sorumluluk ve kültürel duyarlılık üretiminin bir aracıdır.

SONUÇ

Bu çalışma, çocuk kitaplarında metin–imge ilişkisini klasik, tamamlayıcı bir anlatı formundan çıkararak, posthumanist ve ekolojik yaklaşımlar ışığında yeniden değerlendirmiştir. Literatür incelemeleri ve örnek çözümlemeler göstermektedir ki çağdaş çocuk edebiyatında metin ve imge, artık birbirini açıklayan öğeler olmaktan ziyade, anlamı ortaklaşa ve çoğul biçimde inşa eden dinamik unsurlar haline gelmiştir. Bu dönüşüm, çocuk okurun dünyayı algılama biçimini de etkilemekte; insanı merkezden çekerek hayvanlar, bitkiler, nesneler ve teknoloji ile özleşmiş varlıklar olarak görünür kılmaktadır.

Makalede ortaya konan tartışmalar, illüstrasyonların yalnızca estetik bir ifade aracı değil; aynı zamanda etik, ekolojik ve pedagojik sorumluluk taşıyan güçlü bir söylem alanı olduğunu göstermektedir. Çocuk kitabı

illüstrasyonları, okurun hem sanatsal duyarlılığını hem de çevresel ve toplumsal farkındalığını geliştiren çok boyutlu bir eğitim aracı olarak konumlanmaktadır.

Makale, çocuk edebiyatının estetik, kültürel ve eğitsel değerine yeni bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, gelecekte yapılacak araştırmalar için iki yönelim özellikle dikkat çekicidir. İlki, dijital ve etkileşimli çocuk kitaplarının (artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) teknolojileriyle üretilen örneklerin) posthumanist ve ekolojik bakış açıları doğrultusunda nasıl anlam kurduğu ve çocukların algı ile öğrenme biçimlerini nasıl dönüştürdüğü konusudur. İkinci olarak, Türkiye’de yayımlanan çağdaş resimli kitapların ekolojik temaları ve insan-dışı öznellikleri hangi biçimlerde temsil ettiğine dair karşılaştırmalı çalışmalar, yerel literatürün gelişimini zenginleştirebilir ve küresel çocuk edebiyatı tartışmalarıyla Türkiye arasındaki bağ daha görünür hale getirebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham, NC: Duke University Press.
- Barthes, R. (1977). *Image–music–text* (S. Heath, Trans.). New York, NY: Hill and Wang.
- Barthes, R. (1981). Rhetoric of the image. In *Image, music, text* (S. Heath, Trans.) (pp. 32–51). New York, NY: Hill and Wang.
- Baş, B., & İnan Yıldız, F. (2014). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim–metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 139–151.
- Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Brown, P. (2016). *The wild robot*. New York, NY: Little, Brown Books for Young Readers.
- Çetin, H. (2021). Resimli çocuk kitaplarında resim–metin ilişkileri ve bazı sınıflandırmaların değerlendirilmesi: Bir meta-sentez çalışması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 533–545. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.857595>
- Gönen, A., Aydos, F., Şentürk, B., Karaca, H., Kahraman, Ş., & Tuna, M. (2013). Çocukların bilişsel, sosyal ve kişilik gelişiminde resimli kitapların önemi. *[Dergi bilgisi eksik]*.
- Haraway, D. J. (1985). A cyborg manifesto: Science, technology, and socialist-feminism in the late twentieth century. In *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature* (pp. 149–181). New York, NY: Routledge.
- Haraway, D. J. (2016). *Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene*. Durham, NC: Duke University Press.
- Hatke, B. (2015). *Little robot*. New York, NY: First Second Books.
- İKSV. (2019). *Opti ile Peşi: Bu dünya hepimizin*. İstanbul Kültür Sanat Vakfı. Retrieved from <https://www.iksv.org/tr/cocuk-kitaplari/opti-ile-pesi-bu-dunya-hepimizin>
- Jaques, Z. (2015). *Children’s literature and the posthuman: Animal, environment, cyborg*. New York, NY: Routledge.
- Jaques, Z. (2022). Posthumanism. In *A companion to children’s literature* (pp. 364–375). Wiley-Blackwell.
- Jeffers, O. (2017). *Here we are: Notes for living on planet Earth*. London: HarperCollins Children’s Books.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. London: Arnold.
- Latour, B. (1993). *We have never been modern* (C. Porter, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lindstrom, C., & Goade, M. (2020). *We are water protectors*. New York, NY: Roaring Brook Press.
- Mitchell, W. J. T. (1994). *Picture theory: Essays on verbal and visual representation*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Morton, T. (2013). *Hyperobjects: Philosophy and ecology after the end of the world*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nikolajeva, M., & Scott, C. (2000). The dynamics of picturebook communication. *Children’s Literature in Education*, 31(4), 225–239.

- Nikolajeva, M., & Scott, C. (2001). *How picturebooks work*. New York, NY: Garland Publishing.
- Oral, F. (2004). *Yağmurlu bir gün*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oral, F. (2008). *Kırmızı elma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pantaleo, S. (2007). Postmodern picturebooks and primary-aged students. *Journal of Children's Literature*, 33(2), 48–60.
- Seuss, D. (2019). *Loraks* (S. Çingay Mellor, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları. (Orijinal eser 1971'de yayımlanmıştır.)
- Serafini, F. (2005). Voices in the park, voices in the classroom: Readers responding to postmodern picture books. *Reading Research and Instruction*, 44(2), 153–178.
- Wikipedia contributors. (2025, June 7). *Black and White (picture book)*. In *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Black_and_White_%28picture_book%29
- Wu, S. (2014). A multimodal analysis of image–text relations in picture books. *Theory and Practice in Language Studies*, 4(7), 1415–1420. <https://doi.org/10.4304/tpls.4.7.1415-1420>